

РОЗДІЛ 11 МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.1/8

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/123>

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНОГО РУХУ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА ТА ЧЕРВОНОГО ПІВМІСЯЦЯ В СФЕРІ НАДАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ THE INTERNATIONAL RED CROSS AND RED CRESCENT MOVEMENT ACTIVITIES IN THE FIELD OF PROVIDING HUMANITARIAN ASSISTANCE

Бурдюжа О.М., аспірант кафедри міжнародного та європейського права
Національний університет «Одеська юридична академія»

В статті проаналізовано генезу та сучасний стан концепції гуманітарної допомоги та роль Міжнародного Червоного хреста у її формуванні. Висвітлено основні етапи формування концепції. Виокремлено сім етапів формування концепції гуманітарної допомоги, починаючи із створення у 1805 р. Комітету з надання допомоги в Німеччині та інших частинах континенту та запровадженням британської гуманітарної кампанії допомоги постраждалим в ході наполеонівських війн, коли світове співтовариство почало усвідомлювати цінність прав людини та людського життя. З посиленням гуманітарного імперативу змінювалися підходи до надання гуманітарної допомоги, однак на всіх етапах саме Червоний хрест знаходився в авангарді цієї діяльності та був ініціатором багатьох міжнародних договорів в цій сфері. Змінювався і статус міжнародного Червоного хреста. Розширювалися його повноваження. Однак на всіх етапах його історії, він завжди додержувався основних принципів – гуманності неупередженості нейтральності незалежності добровільності єдності універсальності. Саме неухильне слідування цим принципам перетворили Міжнародний червоний хрест на найбільш шановану універсальну організацію в цій сфері. Проаналізовано положення міжнародних нормативних актів щодо надання допомоги жертвам воєнних конфліктів, стихійних лих та техногенних аварій Міжнародним комітетом Червоного хреста, Міжнародною федерацією товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, національними товариствами Червоного Хреста і Червоного Півмісяця. Окреслено основні проблеми в цій сфері, які потребують врегулювання на міжнародно-правовому рівні. На сьогодні домінуючим є кластерний підхід. Аргументовано доцільність розширення сфери його застосування. Наголошується на необхідності вдосконалення тезауруса концепції надання гуманітарної допомоги, оскільки відсутні усталене розуміння таких основоположних категорій в цій сфері, як «гуманітарна допомога», «гуманітарний доступ».

Ключові слова: Міжнародний комітет Червоного хреста, Міжнародний рух Червоного хреста та Червоного Півмісяця, гуманітарна допомога, Женевські конвенції, принципи та правила Червоного хреста та Червоного півмісяця, гуманітарний доступ, кластер.

The article analyzes the genesis of the current concept of humanitarian aid and the role of the International Red Cross in molding. The main stages of forming the concept are shown. The concept of humanitarian assistance, starting from the creation of the 1805. To the committee for assistance in Germany and other parts of the continent and for the British humanitarian campaign for assistance to those who suffered during the Napoleonic wars, if the religious community began to recognize the value of the rights of people and human life. Due to the strength of the humanitarian imperative, it was necessary to provide humanitarian assistance, however, at all stages, Red Cross itself was in the forefront of activity and was the initiator of rich international agreements in this sphere. Changing the status of the international Red Cross. Yoga updates were expanded. However, at all stages of its history, we have always maintained the basic principles - humanity, ineptitude, neutrality, independence, goodness, unity, universality. The most unsatisfactory adherence to these principles was transformed by the International Red Cross into the largest universal organization in this sphere. The provisions of international regulatory acts to provide assistance to the victims of military conflicts, natural disasters and man-made accidents were analyzed by the International Committee of the Red Cross, the International Federation of Comrades of the Red Cross and the Red, the national comrades of the National Union. It is christened the main problems in Crescent this sphere, which will require regulation on the international legal level. For today, dominating is a cluster approach. Argued expediency expansion of the sphere of application. To voice the need for a thorough thesaurus of the concept of humanitarian aid, but the shards are tired of understanding such fundamental categories in this sphere as "humanitarian aid", "humanitarian access".

Key words: International Committee of the Red Cross, International Red Cross and Red Crescent Movement, humanitarian aid, Geneva Conventions, principles and rules for Red Cross and Red Crescent Movement, humanitarian access, cluster.

Постановка проблеми. Протягом своєї історії людство неодноразово стикалося з кризовими гуманітарними ситуаціями, загрозливими для життя та здоров'я населення, які були пов'язані з військовими діями або катастрофами природного та антропогенного характеру. Поступово складалося усвідомлення відповідальності перед постраждалими, що призвело до виникнення концепції гуманітарної допомоги, як механізму подолання негативних наслідків для всього людства та для кожної особистості. Надання гуманітарної допомоги може здійснюватися на національному рівні, але в сучасності гуманітарні катастрофи нерідко набувають глобального характеру, або їх масштаб не дозволяє окремим країнам самотужки впоратися з ситуаціями. Тому важливим є об'єднання зусиль світового співтовариства та формування засад міжнародно-правового регулювання надання гуманітарної допомоги, виходячи з принципів міжнародного права, перш за все принципу поваги до прав людини і основних свобод. Питання актуалізується на сучасному

історичному етапі, ознаменованому збройною агресією Росії проти України, кліматичними змінами, природними катастрофами та пандемією COVID-19, які поставили мільйони людей у скрутне становище та перетворили їх на шукачів гуманітарної допомоги. У міжнародному організаційному механізмі надання гуманітарної допомоги непересічне місце належить Міжнародному Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця.

Стан дослідження. Досліджуваний тематиці присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних науковців М. Журби (структура міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця), В.М. Лисика (правовий статус Міжнародного комітету Червоного Хреста у міжнародному праві), І Жаровської (Діяльність МКЧХ у період збройних конфліктів), О. Гогоші (участь Міжнародного комітету Червоного хреста у гуманітарних місіях та операціях ООН) І. Читарісті та С. Р. Лімеріка (статус Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця), Ж. С. Гарсія -Рейес, Й. Аррізабалага (організаційні осо-

бливості Міжнародної допомоги пораненим солдатам Міжнародним Комітетом Червоного хреста та національними федераціями Червоного Хреста). Всі вони стосуються різних аспектів діяльності Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця та утворюють науково-теоретичне підґрунтя нашого дослідження.

Метою статті є дослідження ролі Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця у наданні гуманітарної допомоги жертвам військових конфліктів та катастрофічних ситуацій природного та антропогенного походження.

Виклад основного матеріалу. В умовах глобальної гуманітарної катастрофічної ситуації [1], що склалася на початку XXI століття, виникає необхідність у створенні цілісної концепції права на гуманітарну допомогу. Це питання є одним з найактуальніших у сучасному міжнародному праві. Витоки концепції ми вбачаємо в створенні у 1805 р. Комітету з надання допомоги в Німеччині та інших частинах континенту та запровадженням британської гуманітарної кампанії допомоги постраждалим в ході наполеонівських війн. Це була одна з ранніх добровільних транснаціональних гуманітарних ініціатив [2]. На цьому етапі відбулося усвідомлення необхідності допомоги людям, які опинилися у катастрофічній гуманітарній ситуації, адже під час війни нормальні відносини між державами припиняються, а сама природа війни позбавляє населення держав, які беруть участь у конфлікті, захисту. Таким чином, посилення міжнародного співробітництва в цій сфері стало неминучим, що вимагало регулювання засобами міжнародного права.

Ініціатором нового підходу до надання допомоги був А. Дюран, за ініціативою якого у 1863 р. було засновано Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ) який був провідником багатьох ініціатив в цій царині, зокрема щодо впровадження міжнародно-правових норм, спрямованих на захист жертв війни (військових та цивільних). Згодом було започатковано Міжнародний Рух Червоного Хреста (МРЧХ). На сьогодні Міжнародний Рух Червоного Хреста (МРЧХ) є міжнародною незалежною гуманітарною організацією, що складається з Міжнародного Комітету Червоного Хреста (МКЧХ); Міжнародної федерації товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, заснованої в 1919 р; національних товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця.

Ми вважаємо заснування МКЧХ початком другого етапу формування концепції гуманітарної допомоги, який ознаменувався підписанням міжнародної конвенції «Про поліпшення долі поранених на полі бою» [3]. Допомога надавалася жертвам воєнних конфліктів – пораненим та військовополоненим,

На цьому етапі також була усвідомлена необхідність допомоги цивільним особам, які зазнають страждань в результаті воєнних конфліктів. Була створена Комісія допомоги, відома також як Belgian Relief – міжнародна організація, яка організувала постачання продовольства з США до окупованої Німеччиною Бельгії та північної Франції під час Першої світової війни [4]. 18.10.1907 р. була прийнята Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі.

Правові норми щодо права на гуманітарну допомогу під час війни регулювали поведінку як держав-учасниць конфлікту, так і нейтральних держав, оскільки всі вони є учасниками діяльності з надання гуманітарної допомоги.

Наступний третій етап розпочався в 1927 р., коли була підписана Конвенція про заснування Міжнародного союзу допомоги. Конвенція була важливим багатостороннім інструментом міжнародного публічного права, який стосувався надання допомоги постраждалим в результаті природної або антропогенної катастрофи в мирний

час [5]. Конвенція регулювала надання гуманітарної допомоги постраждалим відповідно до принципів захисту прав людини, суверенітету та солідарності. Передбачалася тісна співпраця Міжнародного комітету Червоного хреста з Міжнародним Союзом допомоги (ст. 5 Статуту МКЧХ, ст. 5 Конвенції).

Початок четвертого етапу ми пов'язуємо із заснуванням ООН, цілями якої у відповідності до Статуту цієї організації є здійснення міжнародного співробітництва в сфері розв'язання міжнародних проблем економічного, соціального, культурного та гуманітарного характеру й у розвитку поваги до прав людини й основних свобод [6].

Генеральною асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р. була прийнята Загальна декларація прав людини, яка проголосила право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі втрати засобів до існування через незалежні самої людини обставини [7]. Це положення є основоположним для гарантування права на допомогу під час гуманітарної катастрофи. Під егідою ООН з ініціативи Міжнародного комітету Червоного хреста 12.08.1948 р. в Женеві були ухвалені чотири Женевських конвенцій – Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях; Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, з складу збройних сил на морі; Конвенція про поведіння з військовополоненими; Конвенція про захист цивільного населення під час війни [8–11]. Цими конвенціями безсторонній гуманітарній організації – Міжнародному комітету Червоного Хреста, було надано право пропонувати свої послуги сторонам конфлікту. Сукупність правил, що стосуються гуманітарної допомоги і сьогодні значною мірою міститься в Женевських конвенціях 1949 р. Ці конвенції підвели на новий рівень міжнародно-правове регулювання надання гуманітарної допомоги Червоним хрестом під час військових дій.

Ст. 9 Женевської конвенції про поліпшення долі поранених та хворих в регулярних арміях проголошує, що Міжнародний комітет Червоного Хреста вправі здійснювати гуманітарну діяльність для захисту поранених і хворих, а також медичного та духовного персоналу і для надання їм допомоги, за згодою заінтересованих сторін конфлікту. Відповідно ст. 10, якщо захист не можна організувати належним чином, то держава, що затримує осіб, які перебувають під захистом, звертається з проханням до Міжнародного комітету Червоного Хреста, або приймає пропозицію взяти на себе гуманітарні функції, які держави-покровительки виконують згідно із цією Конвенцією. Розділ VII Конвенції встановлює правила щодо використання відмітних емблем МКЧХ [8].

Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі [9] підтримує положення першої Женевської конвенції з урахуванням особливостей корабельних аварій, зокрема ст.ст. 24–25 проголошують, що госпітальні судна, які використовуються національними товариствами Червоного Хреста офіційно визначеними товариствами допомоги або приватними особами, користуються таким самим захистом, як і військові госпітальні судна, і не можуть бути захоплені, якщо сторона конфлікту, від якої вони залежать, дала їм офіційне доручення і якщо було виконано вимоги стосовно повідомлень. Відповідальні органи влади повинні забезпечити ці судна документами, в яких стверджується, що судна перебували під їхнім контролем під час їхнього обладнання й відправлення.

Відповідно до ст. 3 Женевської конвенції про поведіння з військовополоненими Міжнародний комітет Червоного Хреста, може запропонувати свої послуги сторонам конфлікту для захисту військовополонених і для

полегшення їхнього становища. Якщо захист не можна організувати належним чином, то держава, що тримає в полоні, звертається з проханням до Міжнародного комітету Червоного Хреста, або взяти на себе виконання гуманітарних функцій, які виконує держава-покровителька відповідно до цієї Конвенції.

Конвенція про захист цивільного населення під час війни застосовується до всіх випадків оголошеної війни чи будь-якого іншого збройного конфлікту, що може виникнути між двома чи більше Високими Договірними Сторонами, навіть якщо одна з них не визнає стану війни. Конвенція пропонує державам-покровителькам залучати Міжнародний комітет Червоного Хреста до надання добрих послуг для полегшення долі цивільного населення. Положення цих конвенцій уточнюються та конкретизуються в додаткових протоколах I–III [12–14].

Початок п'ятого етапу ми відносимо до 1986 р. П'ятий етап був ознаменований прийняттям статуту Міжнародного руху Червоного хреста та Червоного Півмісяця, відповідно якого МКЧК має виконувати задачі, покладені на нього Женевськими конвенціями та сприяти точному дотриманню міжнародного гуманітарного права. Червоний хрест, виконуючи свою місію, керується своїми основними принципами: гуманності, неупередженості, нейтральності, незалежності, добровільності, єдності, універсальності. Своєю гуманітарною діяльністю та поширенням своїх ідеалів Рух сприяє встановленню міцного світу, що розглядається не просто як відсутність війни, але як динамічний процес співпраці між усіма державами та народами, співробітництва, заснованого на повазі свободи, незалежності, державного суверенітету, рівності та прав людини, а також на справедливому розподілі ресурсів для задоволення потреб усіх народів [15].

Відповідно до його Статуту [16], роль Міжнародного комітету Червоного Хреста полягає, зокрема, у тому, щоб здійснювати повноваження, які ми пропонуємо класифікувати таким чином:

1) організаційні: – визнавати Національні товариства, які задовольняють всі умови визнання, а також повідомляти іншим Національним товариствам про факт визнання; забезпечувати діяльність Центральної агенції з розшуку, як це передбачено Женевськими конвенціями;

2) спостережні: – сприяти точному дотриманню положень міжнародного гуманітарного права, що застосовується під час збройних конфліктів, приймати будь-які скарги щодо передбачуваних порушень цього права;

3) регулятивні – виконувати завдання, покладені на нього Женевськими конвенціями, із забезпечення захисту та допомоги жертвам міжнародних та будь-яких інших збройних конфліктів, а також внутрішніх заворушень та їх прямих наслідків як серед військовослужбовців, і серед цивільного населення;

4) просвітницькі – відстоювати та поширювати основні принципи Руху; роз'яснювати положення міжнародного гуманітарного права, що застосовується у період збройних конфліктів, та поширювати знання про нього, а також готувати його розвиток;

5) підготовки кадрів – у передбаченні збройних конфліктів брати участь у навчанні медичного персоналу та підготовці медичного обладнання у взаємодії з Національними товариствами, військовими та цивільними медичними службами та іншими компетентними органами).

6) додаткові повноваження – виступати з будь-якою гуманітарною ініціативою, яка відповідає його ролі виключно нейтральної та незалежної установи та посередника, а також розглядати будь-яке питання, яке потребує розгляду такою організацією.

Міжнародна Федерація товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця є неурядовою незалежною гуманітарною організацією, діє на підставі Статуту, має всі права

та обов'язки корпоративної організації, є юридичною особою. Мета її діяльності охоплює сприяння всім формам гуманітарної діяльності – запобігання та полегшення людських страждань, полегшення життя вразливих категорій людей, підтримку миру у світі, а також побудову стабільних і мирних громад [17].

Національні товариства Червоного Хреста або Червоного Півмісяця, насамперед створені для догляду разом з армійськими санітарними службами за пораненими і хворими бійцями, але у даний час займаються більш різноманітною діяльністю як у мирний, так і у воєнний час відповідно принципів Міжнародного руху.

В сучасності національні товариства надають широкий спектр послуг: від реагування на надзвичайні ситуації та допомоги постраждалим від збройних конфліктів до навчання навичкам надання першої допомоги і відновлення родинних зв'язків. Національні товариства співпрацюють з органами влади в якості незалежних партнерів, надають допомогу уряду у сфері реалізації гуманітарної політики [18].

Характерною рисою правил гуманітарної допомоги під час війни є те, що вони не однакові для різних категорій жертв війни. Цивільне населення, військовополонені, поранені та хворі – це деякі категорії, кожна з яких підпадає під різні правила, що були сформульовані на основі багаторічного досвіду Міжнародного руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця. Правила охоплюють умови пошуку гуманітарної допомоги, типи товарів і послуг, на які мають право постраждалі, регулювання перевезення товарів, статус персоналу, який займається такою діяльністю.

Шостий етап (почався у 1991 р.) пов'язаний з посиленням співробітництва міжнародних організацій та держав щодо надання допомоги, що потребувало посилення координації в цій сфері. Саме цю мету переслідує резолюція Генеральної асамблеї ООН 46/182 «Посилення координації екстреної гуманітарної допомоги ООН», прийнята 19.12.1991 р. [19].

У відповідності до принципу взаємодоповнюваності, гуманітарна діяльність здійснюється не тільки Червоним хрестом, а і багатьма іншими організаціями. В цій сфері застосовуються різні підходи, тому важливим є вироблення узгоджених загальних заходів реагування задля досягнення максимальної користі від співпраці з третіми організаціями, зберігаючи при цьому здатність діяти відповідно до основних принципів.

Створеній резолюцією 46/182 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй у 1991 році, Міжвідомчий постійний комітет (IASC) є найстарішим форумом гуманітарної координації найвищого рівня системи ООН. Він об'єднує виконавчих керівників 18 організацій і консорціумів для формування політики, визначення стратегічних пріоритетів і мобілізації ресурсів у відповідь на гуманітарні кризи.

Маючи членів як у Організації Об'єднаних Націй, так і за її межами, IASC зміцнює колективну гуманітарну діяльність шляхом впровадження узгодженої єдиної відповіді. З цією метою IASC виступає за загальні гуманітарні принципи та приймає стратегічні, політичні та оперативні рішення, що безпосередньо стосуються гуманітарних операцій на місцях. IASC регулярно збирається для забезпечення готовності та швидкого та скоординованого гуманітарного реагування. Через Координатора надзвичайної допомоги (ERC) IASC також привертає увагу Генерального секретаря ООН та Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй до критичних питань.

Нарешті сучасний сьомий етап почався у 2005 р., коли був запроваджений кластерний підхід до надання гуманітарної допомоги [20], який використовується для координації в гуманітарних ситуаціях, не пов'язаних із біжен-

цями. Кластери – це групи гуманітарних організацій, як ООН, так і поза її межами, у кожному з основних секторів гуманітарної діяльності (вода, охорона здоров'я, житло, логістика тощо). Вони призначаються IASC і мають чітку відповідальність за координацію. Червоний хрест є відповідальним за укриття. Підхід спрямований на посилення загальносистемної готовності, забезпечення негайної доступності критично важливих матеріалів і досвіду та зосередження технічного потенціалу.

Великі гуманітарні кризи, не пов'язані з біженцями, – це кризи, коли потреби перевищують наявні можливості уряду, а масштаб і складність кризи вимагають багатосекторального реагування із залученням широкого кола учасників. У таких ситуаціях активується кластерне реагування під загальним керівництвом призначеного Координатора гуманітарної діяльності.

Гуманітарні організації керують певними кластерами на глобальному рівні для гуманітарної допомоги, не пов'язаної з біженцями, на рівні країни, відповідно глобальних домовленостей. Кластерна система виникла, щоб заповнити прогалини підзвітності в міжнародному гуманітарному реагуванні. Вона розподіляє відповідальність за надання допомоги в різних сферах між різними провідними агенціями кластеру. Жодна агенція не несе повної відповідальності за вирішення задачі. У кожній країні загальна відповідальність за координацію та доставку допомоги покладається на Координатора гуманітарної допомоги.

Кластерний підхід можна використовувати як у гуманітарних надзвичайних ситуаціях, спричинених воєнними конфліктами, так і в гуманітарних надзвичайних ситуаціях, спричинених природними та техногенними катастрофами.

Кластерний підхід довів свою ефективність, тому ми вважаємо, що він може бути поширений на надання допомоги під час катастрофічних гуманітарних ситуацій, пов'язаних з біженцями. У наданні допомоги задіяно багато донорів, їх діяльність потребує координації на національному та міжнародному рівні.

Важливим напрямом діяльності Червоного хреста є надання допомоги жертвам стихійних лих та техногенних аварій. Основним обов'язком є надання допомоги всім постраждалим від стихійного лиха або техногенної аварії та допомога тим, хто найбільше вразливий до майбутніх лих. Там, де це можливо, мають створюватися програми допомоги, які повинні спиратися на спроможності тих, кому надається допомога, залучати їх до управління та виконання програми з почуттям відповідальності перед бенефіціарами [21].

При цьому завдання запобігання катастрофам, допомога постраждалим та відбудова є першочерговими та є передусім зоною відповідальності державних органів. При необхідності міжнародна федерація Товариства Червоного Хреста та Червоного Півмісяця активно надає допомогу постраждалим від стихійного лиха у співпраці з державною владою зони лиха. Допомога Червоного Хреста має допоміжний характер та надається насамперед на етапі реконструкції. Однак, якщо Червоний Хрест впевнений в необхідності цього, він може розпочати довгострокові програми допомоги. Такі програми мають бути розроблені для зменшення вразливості до катастроф.

Допомога постраждалим від стихійного лиха потребує координації на національному та міжнародному рівнях. Міжнародний Червоний Хрест у реалізації своєї програми, прагне до того, щоб узгоджувати свої дії з діяльністю інших національних та міжнародних організацій.

Координатор гуманітарної допомоги активно сприяє доступу до районів надзвичайних ситуацій для швидкого надання екстреної допомоги шляхом отримання згоди всіх зацікавлених сторін за допомогою таких методів, як

встановлення тимчасових коридорів допомоги, днів і зони спокою, тощо.

Гуманітарний доступ, передбачений резолюцією 46/182 Генеральної Ассамблеї має два аспекти: 1) Здатність гуманітарних організацій охопити нужденне населення; 2) Доступ постраждалого населення до допомоги та послуг.

Міжнародний Червоний хрест відіграв значущу роль в формуванні концепції гуманітарної допомоги, яка розглядається як важлива гарантія прав людини, передусім права на життя, людську гідність. Однак не можна вважати цю концепцію повністю сформованою. Існує ряд проблем, які є невіршеними. Так на міжнародно-правовому рівні відсутнє усталено розуміння такої основоположної категорії, як «гуманітарна допомога». На наш погляд, необхідно розповсюдити кластерний підхід на надання допомоги на ситуації, пов'язані з біженцями, адже цей підхід продемонстрував високу ефективність. Проблема гуманітарного доступу в умовах збройних конфліктів є досить розробленою у юридичній літературі та врегульована на міжнародно-правовому рівні. Допомога надається і у випадках гуманітарної катастрофи, яка не пов'язана зі збройним конфліктом. Регулювання цієї сфери не є достатнім та потребує подальшої розробки. Саме Міжнародний Червоний хрест має виступити з відповідною ініціативою, адже обов'язком Червоного Хреста є надання допомоги у випадку катастрофічної ситуації.

Кодекс поведінки для Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця та неурядових організацій, які займаються наданням допомоги при стихійних лихах, спрямований на захист стандартів незалежності, ефективності та впливу [22]. При цьому гуманітарний імператив стоїть на першому місці, право на отримання гуманітарної допомоги визнається фундаментальним. Кодекс встановлює такі принципи надання допомоги: гуманітарний імператив стоїть на першому місці; допомога надається незалежно від раси, віросповідання чи національності одержувачів і без будь-якої негативної різниці; пріоритети допомоги розраховуються лише на основі потреб; допомога не використовуватиметься для підтримки певної політичної чи релігійної точки зору; повага культуру та звичаїв одержувачів допомоги; реагування на катастрофи на місцевому потенціалі по можливості; залучення бенефіціарів програми до управління гуманітарною допомогою; допомога має бути спрямована на зменшення вразливості до стихійних лих у майбутньому, а також на задоволення основних потреб; відповідальність як перед тими, кому прагнемо допомогти, так і перед тими, від кого приймаємо ресурси; визнання постраждалих від катастрофи гідними людьми, а не безнадійними об'єктами. Допомога має прагнути знизити вразливість бенефіціарів до майбутніх катастроф та забезпечити сталий розвиток. Виходячи з цього, особлива увага приділяється екологічним проблемам при розробці та управлінні програмами допомоги. Допомога надається таким чином, щоб уникнути тривалої залежності бенефіціарів від зовнішньої допомоги.

Право на гуманітарну допомогу мають громадяни всіх країн, як члени міжнародного співтовариства. Цьому праву кореспондує обов'язок Червоного хреста надавати таку допомогу скрізь, де вона потрібна. Безперешкодний доступ для постраждалого населення має фундаментальне значення для виконання цього обов'язку. Однак на сьогодні не має усталеного визначення категорій «гуманітарна допомога» та «гуманітарний доступ». Це значно ускладнює вирішення завдання надання гуманітарної допомоги. На нашу думку тезаурус концепції гуманітарної допомоги потребує подальшої розробки.

Висновки. У процесі формування концепції гуманітарної допомоги, який пройшов, на нашу думку 7 етапів, основоположну роль зіграв Червоний хрест, який стояв у витоків концепції та на сьогодні володіє передбаченим

Женевськими конвенціями мандатом на надання гуманітарної допомоги постраждалим в результаті воєнних конфліктів, а також виконує функції щодо надання допомоги постраждалим в результаті стихійних лих та техногенних аварій. Разом з цим тезаурус концепції гуманітарної допомоги потребує вдосконалення, зокрема відсутні усталені поняття «гуманітарна допомога» та «гуманітарний доступ». Діяльність Червоного хреста здійснюється у відповідності до Женевських конвенцій, основоположних принципів Руху, Статуту Міжнародного Руху Червоного хреста та Червоного Півмісяця, Принципів і правил проведення операцій Червоного Хреста та Червоного Півмісяця щодо надання допомоги

при стихійних лихах та катастрофах. Червоний хрест переслідує мету надання допомоги всім, хто опинився у крутній ситуації в результаті військових конфліктів, природних лих або техногенних аварій, та потребує допомоги. Важливим аспектом такої діяльності є сприяння реалізації основних прав людини – на життя, на здоров'я, на гідність та безпеку. Надзвичайну ефективність в цій сфері продемонстрував кластерний підхід, який дозволяє координувати надання гуманітарної допомоги. На нашу думку кластерний підхід має застосовуватися як в ситуаціях не пов'язаних так і в ситуаціях пов'язаних з біженцями, адже останні, безперечно, потребують гуманітарної допомоги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуманітарна катастрофа. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua>
2. Götz N. Rationales of Humanitarianism *Journal of Modern European History/ Zeitschrift für moderne europäische Geschichte Revue d'histoire européenne contemporaine* Vol. 12, No. 2, Ideas, Practices and Histories of Humanitarianism (2014), pp. 186–199. URL: <https://www.semanticscholar.org/paper/Rationales-of-Humanitarianism%3A-The-Case-of-British-G%C3%B6tz>
3. Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded in Armies in the Field. Geneva, 22 August 1864. International committee of the Red Cross URL: <https://ihl-databases.icrc.org>
4. Beyond Hoover. Rewriting the History of the Commission for Relief in Belgium (CRB) through Female Involvement URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/>
5. International convention and statute establishing an International Relief Union Geneva, July 12, 1927 Treaty Series No. 3 (1933) URL: <http://disasterlaw.sssup.it/wp-content/uploads/2014/10/1927>
6. Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice URL: <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>
7. Загальна декларація прав людини URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
8. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12.08.1949. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
9. Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>
10. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
11. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
12. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
13. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II), від 8 червня 1977 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
14. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується прийняття додаткової відмінної емблеми (Протокол III) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>
15. STATUTES OF THE INTERNATIONAL RED CROSS AND RED CRESCENT MOVEMENT (adopted by the 25th International Conference of the Red Cross at Geneva in 1986) URL: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/statutes-en-a5.pdf>
16. Statutes of the International Committee of the Red Cross Adopted on 21 December 2017 URL: <https://www.icrc.org/en/document/statutes-international-committee-red-cross-0>
17. Citaristi B. International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. The Europa Directory of International Organizations 24th Edition. London. 2022 942p. С. 644.
18. International Red Cross and Red Crescent Movement URL: <https://redcross.org.ua/about-urcs/movement/>
19. United Nations General Assembly Resolution 46/182 Strengthening of the coordination of humanitarian emergency assistance of the United Nations URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc> (дата звернення: 18.01.2023)
20. What is the Cluster Approach? URL: <https://www.humanitarianresponse.info/en/>
21. Principles and Rules for Red Cross and Red Crescent Disaster Relief URL: <https://www.ifrc.org/docs>
22. Code of Conduct for the International Red Cross and Red Crescent Movement and NGOs in disaster relief Prepared jointly by the International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies and the ICRC <https://www.ifrc.org/our-promise/do-good/code-conduct-movement-ngos>